
INFORMACJE

AGNIESZKA BIERNAT-JARKA
ELŻBIETA M. SAWICKA
*Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

AGROBIZNES I OBSZARY WIEJSKIE WOBEK INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ - NADZIEJE, SZANSE, OBAWY

Pod takim tytułem, w dniach 17-21 września 1997 roku, w Akademii Rolniczej w Szczecinie odbył się IV Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, zorganizowany przez Katedrę Polityki Gospodarczej i Rynku, Wydziału Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej Akademii Rolniczej w Szczecinie. Uczestnikami Kongresu byli: pracownicy naukowcy uczelni ekonomicznych i rolniczych, przedstawiciele instytucji związanych z rolnictwem, nauczyciele szkół średnich o profilu rolniczym, doradcy z ośrodków doradztwa rolniczego. Łącznie w Kongresie wzięło udział 250 osób.

Pierwsza część Kongresu rozpoczęła się sesją plenarną, podczas której ogłoszono 9 referatów, ich tematyka koncentrowała się na przedstawieniu szans i nadziei Polski wobec integracji z Unią Europejską w sektorze rolno-żywnościowym. Następnie przedstawiono 75 referatów w trzech sekcjach problemowych:

- I. Problemy strukturalne rolnictwa polskiego w procesie integracji europejskiej.
- II. Znaczenie i zadania sfery otoczenia rolnictwa w procesach dostosowawczych do standardów europejskich.
- III. Ekonomiczna efektywność czynników wytwórczych w rolnictwie polskim w aspekcie Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej.

Drugą część stanowił wyjazd studyjny uczestników Kongresu do Danii i Szwecji w dniach 19-21 września.

Celem Kongresu było przedstawienie:

- zmian strukturalnych w rolnictwie polskim, które dokonały się w latach 1990-1996;
- rozwoju agrobiznesu na terenach wiejskich;
- nadziei, szans i obaw w procesie integracji polskiej gospodarki żywnościowej z Unią Europejską;
- wymiana wyników badań naukowych z doświadczeniami praktyków;
- próba oceny i możliwości współpracy integracyjnej Polski z UE.

Dyskusje prowadzone przez uczestników Kongresu wskazały na aktualny stan rolnictwa i zmiany jakie się dokonały w jego otoczeniu w ciągu ostatnich lat.

W procesie integracji Polski z Unią Europejską istnieje wiele szans i obaw, które zostały wyszczególnione w referatach przedstawionych na Kongresie. Dotyczyły one polityki strukturalnej, polityki ekonomicznej, otoczenia rolnictwa, doradztwa, edukacji, marketingu i konkurencyjności polskich artykułów rolno-żywnościowych na rynkach Unii Europejskiej.

Dyskutanci stwierdzili, iż w Polsce występują różnice obszarowe gospodarstw, które różnicują warunki gospodarowania. W wielu regionach, zwłaszcza w południowej, południowo-wschodniej i centralnej części Polski, występuje ukryte bezrobocie, które szacuje się na ponad 1 mln osób. Utrudnia to przemiany strukturalne rolnictwa i racjonalizację wytwarzania produktów rolniczych. Zagadnienia te były analizowane w wielu prezentowanych referatach i prowadzonej dyskusji. Autorzy i dyskutanci wskazywali na konieczność przeprowadzenia restrukturyzacji i modernizacji polskich gospodarstw rolnych, polegających na zmianie ich struktury agrarnej. Struktura agrarna, jak stwierdzono, powinna przekształcać się poprzez zwiększanie powierzchni gospodarstw rodzinnych i prywatyzacji gospodarstw rolnych wchodzących w skład zasobu Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, jak również ich unowocześnianie. Problem w tym, że przestrzennie istnieje zróżnicowanie popytu i podaży ziemi.

Oprócz wcześniej wymienionych celów polityki strukturalnej wymieniano też konieczność zmian struktury produkcji rolnej w kierunku specjalizacji, koncentracji i poprawy efektywności produkcji rolniczej w gospodarstwach rodzinnych, zwłaszcza w aspekcie stowarzyszenia Polski z UE i zwiększenia konkurencyjności naszej produkcji rolniczej na rynku światowym.

Struktura zatrudnienia była jednym z wielu tematów, które omawiano podczas Kongresu. Zwrócono uwagę na proces starzenia się ludności wiejskiej, co związane jest z odpływem ludzi młodych do dużych aglomeracji miejskich. W latach dziewięćdziesiątych trend ten został przyhamowany, a nadal sytuacja w tym zakresie nie jest najlepsza. Powoduje to pogorszenie sytuacji gospodarstw rolniczych. Pozostający rolnicy, są to zazwyczaj osoby starsze posiadające niskie kwalifikacje zawodowe. Nie modernizowanie gospodarstw, ekstensywna produ-

kcja wpływa hamująco na rozwój poszczególnych regionów. Zwrócono uwagę też na problem bezrobocia w rejonach byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych. Zjawisko to, jest szczególnie widoczne na terenach, gdzie nie ma napływu kapitału inwestycyjnego spoza regionu. Ponadto - jak już wspomniano - mówiono o bezrobociu utajonym w rolnictwie. Niektórzy z dyskutantów wskazywali, że po 2005 roku będzie niższy przyrost naturalny ludności wiejskiej (tak wynika z prognoz), co przyczyni się do zmniejszenia zatrudnienia w rolnictwie, a w konsekwencji do przemian strukturalnych rolnictwa.

Szczególną uwagę poświęcono polityce regionalnej. W dyskusji zwrócono uwagę na zróżnicowanie rynku pracy w poszczególnych województwach. Najbardziej jest to widoczne w regionach północno-wschodniej Polski, gdzie występuje duże bezrobocie w przeciwieństwie do regionów zachodnich, gdzie występuje duża aktywność zawodowa. Podkreślono również zróżnicowanie wielkości PKB na jednego mieszkańca w poszczególnych regionach. Środkiem zaradczym dotyczącym tych problemów - jak stwierdzili dyskutanci - może być pomoc finansowa państwa, podnoszenie kwalifikacji ludności wiejskiej, wskazanie na nowe formy działalności gospodarczej. W perspektywie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej niezmiennie istotne dla naszego kraju są doświadczenia państw zachodnio-europejskich w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich. Uzyskanie członkostwa będzie wymagało dostosowania polskiej polityki regionalnej do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej. Polityka regionalna w UE jest jednym z głównych narzędzi przemian strukturalnych. Celem tej polityki jest zmniejszenie różnic w poziomie rozwoju poszczególnych regionów oraz zmniejszenie zacofania najsłabszych gospodarczo obszarów. Polityka ta była realizowana przez wspieranie rolnictwa, starano się również poprawić konkurencyjność obszarów wiejskich.

Temat wielofunkcyjnego rozwoju wsi był wielokrotnie podejmowany w trakcie dyskusji. Rolnicy starają się być aktywni, widzą potrzebę dostosowania się do nowych warunków. Wielu z nich rozpoczyna działalność pozarolniczą w celu polepszenia swojej sytuacji materialnej. Wiedzą, że wiele zależy od nich samych, ale odczuwają brak pomocy ze strony państwa i samorządów lokalnych. Środowisko wiejskie, jak wielokrotnie podkreślali dyskutanci, również odczuwa brak doradztwa rolniczego w przemianach strukturalnych i dostosowaniu produkcji do wymogów rynku.

Z doświadczeń Unii Europejskiej wynika, że wielu rolników - oprócz dochodów z działalności rolniczej - uzyskuje dodatkowe dochody. Wiąże się to z wielofunkcyjnym rozwojem wsi, czyli z wprowadzeniem na obszar wiejski działalności handlowej, usługowej, przetwórczej itp. Jedną z form uzyskania dodatkowych źródeł dochodu przeniesioną na grunt polski jest agroturystyka. W Polsce w ostatnich latach ten kierunek cieszy się dużą popularnością. Rozwija się nie tylko na obszarach rozwiniętych turystycznie, lecz również w tych rejonach,

gdzie dotychczas ta działalność nie była prowadzona, a okazała się atrakcyjna dla turystów i opłacalna dla przedsiębiorców. Dyskutanci jednomyślnie stwierdzili, iż jest to alternatywa rozwoju regionalnego, jak również alternatywa dodatkowego dochodu i zmniejszenia bezrobocia na terenach wiejskich.

Dużo uwagi uczestnicy Kongresu poświęcili polityce ekonomicznej. Duże kontrowersje budziło opodatkowanie rolnictwa, system ubezpieczeń społecznych, zasad kredytowania rolnictwa. Powyższe elementy będą stanowiły barierę w procesie integracji Polski z Unią Europejską. Ich modyfikacja w przyszłości będzie konieczna - jak stwierdzili dyskutanci.

System ubezpieczeń społecznych w Polsce jest niedostosowany do obecnych warunków, a szczególnie jest niekorzystny dla rolników. Uczestnicy postulowali przeprowadzenie reformy ubezpieczeń społecznych. Kontrowersje wzbudził również system kredytowania rolnictwa, mało dostępny, o niekorzystnym oprocentowaniu. Jedynie kredyty preferencyjne wpływają na rozwój i modernizację rolnictwa. Kredyty te są możliwe do uzyskania dzięki Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która wykorzystuje środki budżetowe państwa.

Uczestnicy podkreślili znaczenie działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa i Agencji Rynku Rolnego. Choć działalność tych agencji wzbudziła - wśród uczestników Kongresu - wiele kontrowersji, to jednomyślnie stwierdzili, że są one niezbędne w procesie restrukturyzacji gospodarki rolno-żywnościowej. Podkreślono, iż funkcjonowanie instytucji i organizacji samorządowych może stymulować rozwój na obszarach wiejskich, np.: przemysłu, usług.

W wielu referatach wskazano na szczególną rolę doradztwa w kształtowaniu świadomości rolniczej. Dzięki wiedzy doradczej można kreować liderów w społeczności wiejskiej. Jest to szczególnie ważne na terenach słabo rozwiniętych. Osoba taka pobudza do działalności środowisko w którym żyje, wskazując jak można inwestować oraz jak podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia. Wskazuje on również na możliwości rozwiązywania problemów, mobilizuje środki finansowe i zasoby ludzkie. Lider jest przewodnikiem grupy pomaga osiągnąć postawione cele. Działalność takiej osoby jest szansą rozwoju terenów wiejskich w perspektywie integracji.

Podkreślono też istotną rolę wiedzy i edukacji w kształtowaniu się agrobiznesu na obszarach wiejskich. Zarówno rolnicy, jak i młodzież szkolna uważa za konieczne zreformowanie programów nauczania w szkołach rolniczych. Młodzież kształcąca się w szkołach rolniczych posiada niedostateczną wiedzę, przeważnie niedostosowaną do warunków w jakich znajduje się obecnie rolnictwo. Jak stwierdzili dyskutanci zmiany powinny iść w kierunku nauczania ekonomii, marketingu i zarządzania. Za szczególnie ważne uznano stworzenie systemu dostępnej informacji rolniczej i podniesienie poziomu wiedzy rolników. Cele te mogą być osiągnięte poprzez szereg szkoleń, kursów, pokazów w zakresie: księ-

gowości, doradztwa marketingowego i ekonomicznego, sporządzania biznes planów itp.

Istotnym problemem podejmowanym w czasie obrad Kongresu była także - o czym była już mowa - konkurencyjność polskich produktów rolno-spożywczych na rynkach Unii Europejskiej. Konkurencyjność polskiej produkcji i eksportu jest niewystarczająca. Wskazuje na to deficyt w handlu artykułów rolno-żywnościowych z Polski. Podkreślono, iż posiadamy produkty konkurencyjne na rynkach Unii Europejskiej, lecz ich niedostateczna jakość, wysokie koszty produkcji, brak reklamy, brak standardów wpływają negatywnie na wzrost sprzedaży. Stwierdzono, że aby zadbać o lepszą jakość produktów, należy zbudować infrastrukturę (szczególnie przechowalnie, przetwórnice) i wówczas można stawiać czoła potęgze Unii Europejskiej.

Obrady zakończyły się wieloma kontrowersjami, wśród nich najczęściej pojawiały się obawy o przyszłość polskiego rolnictwa w procesie integracji. Dotyczyły one struktury agrarnej, kwestii zatrudnienia i bezrobocia na wsi. Zwrócono uwagę na słabo rozwinięte obszary wiejskie, brak zorganizowanych rynków, działających w sferze rolniczej.

Pojawiło się też wiele nadziei związanych z wejściem do Unii Europejskiej, licząc na pomoc Unii, poprawę sytuacji w rolnictwie, szczególnie na terenach słabo rozwiniętych. Szansami, które podkreślali dyskutanci, w momencie wejścia Polski do Unii Europejskiej są: możliwość dostępu do nowych rynków zbytu, dopływ nowocześniejszych technologii, wymiana doświadczeń w dziedzinie działalności rolniczej, wejście do nowych organizacji oraz przebudowa struktury gospodarki żywnościowej.